

הַא לַחְמָא

עֲנִיא דִּי אֲכָלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם: כָּל דְּכִפִּין יִיתִי וַיִּיכַל: כָּל
דְּצָרִיךְ יִיתִי וַיִּפְסַח: הַשְׁתָּא הָכָא: לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל:
הַשְׁתָּא עֲבָדִי: לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּנִי חוֹרִין.

הפתיחה לסדר "מגיד" היא הפיסקה בארמית "הא לחמא עניא",
ובתרגום ללשון הקודש:

זה (ולפי נוסחאות אחרות - כזה) הוא לחם העוני שאכלו אבותינו בארץ מצרים,
כל רעב יבוא ויאכל, כל נצרך יבוא ויקח צרכי הפסח,
השנה כאן - ולשנה הבאה בארץ ישראל,

נראה שאלו שלושה משפטים אשר אין ביניהם קשר.

- בראשון אנו מסבירים ומשברים את האוזן בדבר המאכל המיוחד והמשונה ללילה זה - המצה. ומן הראוי שבדברים אלו נפתח את ההגדה שכן אמרו רבותינו בגמרא "לחם עוני" - לחם שעונים עליו דברים הרבה, את ההגדה וההלל.
- אח"כ מגיע עוד משפט שאף הוא מתאים לבוא בתחילת הסעודה: הזמנת העניים לבוא ולהשתתף בסעודתנו.
- והמשפט השלישי - דברי תפילה ונחמה על הגאולה העתידית.

להלן נוסיף באורים והבנה לפסקה זו, ואח"כ ננסה גם להבינה כיחידה שלמה:

הא לחמא עניא - מדוע מכונה המצה לחם עוני?

- א. כבר הזכרנו את דברי הגמרא לפיהם כינויה המיוחד "לחם עוני" בא כתוצאה מהשימוש בה בליל הסדר - "לחם שעונים עליו דברים הרבה".
- ב. מצד מראה המצה - היא עשויה מבצק שלא תפח ונותר דל ומועט.
- ג. מצד המשתמשים במאכל זה - כיון שהמצה מתעכלת באיטיות, האוכל אותה אינו ממחר לרעוב שוב, וע"כ היא משמשת כלחמם של העניים (בהקשר זה נזכיר גם את דברי האבודרהם ש"הא לחמא עניא" הכונה למצה הפרוסה ביחץ, שדרכו של עני בפרוסה)
- ד. מצד השימוש שנעשה בה על ידי היהודים בעניים - במצרים (על כך בהמשך)

די אכלו אבותינו בארעא דמצרים - מתי בדיוק אכלו מצות?

הרי בפיסקה "פסח מצה ומרור" נזכר שאכלו אותן כשנגאלו?

מסתבר שאכלו הן בזמן השעבוד והן בזמן הגאולה:

בזמן השעבוד - היו המצרים דוחקים בהם, ואינם מניחים להם להמתין עד שיתפח בצקם, לכן נאלצו לאכול מצות.

בזמן הגאולה עצמה - כשהקב"ה הכה כל בכור בארץ מצרים ישבו ישראל בבתיהם ואכלו קרבן פסח "על מצות ומרורים"

וכשכבר יצאו ממצרים "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה" (שמות ל"ט) ובתרגום יונתן: "היו חותכים מהעיסה שהוציאו ממצרים ומסדרים על ראשיהם ונאפה להם מחום השמש"

שהגאולה היתה ממש כמו הגלות... כי בדבר אשר זדו - עליהם ... בענין ששעבדו את ישראל באותו ענין גופא הוציאו לחרות, כיצד? המצרים לא הניחו ישראל להמתין בלחמם להחמיץ, כל כך מיהרו אותם במלאכתם בחיפזון ונמצא לא יוכלו לאכול חמץ. כן בגאולה היה החיפזון של מצרים למהר לשלחם ולא הניחו אותם עד להחמיץ בצקם...

כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך ייתי ויפסח - את מי אנו מזמינים לסעודה, ומה סיבת הכפילות?

למעשה זו הזמנה לעניים כולם (ואגב, הזמנה כזו לא יכולה היתה להיות בזמן הבית, כי אז אין הפסח נאכל אלא למנויין), אבל המפרשים מתייחסים לנלמד מהכפילות.

1. **כל דכפין** - מי שרעב וחסר כל.

כל דצריך - מי שיש לו מה לאכול, אבל אין לו צרכי פסח (מצה ומרור וכו') - כולם מזמינים לסעודה.

2. **כל דכפין** - עניי עכו"ם שצריך להזמינם לסעודה מפני דרכי שלום, הם באים לסעודתנו כדי לאכול, להשביע את רעבונם.

כל דצריך - עניי ישראל שבאים לפסח - לאכול כדי לקיים את המצוה.

ויש מפרשים שזו דוקא **קריאה לבני הבית** שהרעיבו עצמם כהלכה ולא אכלו סעודת קבע מאז ה' שעות ביום, כדי שיאכלו המצה לתאבון.

ההזמנה לעניים משולבת בפיסקה זו בצורה מכובדת, שלא לגרום בושה לעניים:

• זו הכרזה שנאמרה עוד בצהרי היום, ולא בנימה של הזמנת הרעבים אלא תזכורת לכל לקיים המצוה: היות שאבותינו במצרים

אכלו לחם עוני ונצטוו לעשות כן לדורות, הרינו מזכירים וקוראים לכולם לבוא ולקיים את המצוה. (עפ"י מלבי"ם)

• אף אנו עבדים היינו במצרים, ולפיכך אנו מצרפים אלינו את כל העניים, ואל דאגה - מצב זה עתיד להשתנות כאשר "לשנה הבאה בני חורין"

השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל,

השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין

ועשינו ככל מבקש רחמים, שמתחילה שואל דבר מועט ואח"כ דבר גדול, כמו משל הכותי המפתה את ישראל בערמה ואומר לו: תן לי בצל, והיהודי הוא בוש ונותן לי. ואחר כך אומר לו: תן לי מעט מלח, ונותן לו, ואח"כ אומר לו: אכילת בצל במלח לוקחת הלב, תן לי מעט לחם, ונותן לו...

כך אנו מבקשים: השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, ואח"כ הוספנו בקשת לשנה הבאה בארעא דישראל - בני חורין! (תשב"ץ)

נפנה אל דבריהם של גדולינו הרואים את הפסקה כולה כחטיבה אחת :

יש שרואה כאן **נימה של קינה**:

כשיצאו ישראל לגלות וישבו לליל הסדר, נזכרו בימים הטובים, כשזכו להקריב קרבן פסח וברעה אשר מצאה אותם בגלות. אמרו: **הרי זו סעודת עניים** ביגון ואנחה **כפי שאכלו אבותינו במצרים** בהיותם בצרה ובמצוקה.

והעובדה **שאנו יכולים להזמין כל רעב ונצרך** - עדות היא לכך, שהרי כאמור לאכילת קרבן פסח מזמינים רק המנויים.

אבל, חזקו את עצמם : **נכון שהשנה אנו בגלות, אבל בשנה הבאה כבר תבואנה בעז"ה הנחמה והגאולה**. (עפ"י "מעשי ה'")

ע"פ בעל שבולי הלקט יש כאן **הבנה של שרשי הגלות והגאולה** :

אמרו חז"ל: "גלתה יהודה מעוני" (איכה) - לא גלו ישראל עד שאכלו חמץ בפסח (- שלא אכלו לחם **עוני**)

וכשאנו מסבים לסדר אנו מודיעים : **הלחם הזה הוא סימן לחרות, שהרי אכלוהו אבותינו בזמן גאולתם**, וכיון שלא נזהרו בו נגזרה עלינו גלות.

ועתה כשאנו נזהרים ונשמרים בו - אנו קוראים לכל להשתתף עמנו ולהודיע ברבים שתקנו ענין זה. ועתה, אמנם אנו בגלות אבל אנו כבר ראויים לגאולה ומבקשים עליה - לפי שאין בידינו עוון זה לעכב.

הפרוש האחר מציג את הפסקה כולה כחטיבה של ציפיה לישועה שמתאים להזכירה דוקא בראשית ליל הסדר, אז אנו מזכרים וכואבים את היותנו בגלות:

גאולת מצרים היא עדות לכך שמכל מצב מצוקה אנו עתידים בעז"ה להגאל, ועל כן: אמנם לחמנו זה הוא כלחם העוני שאכלו אבותינו במצרים מתוך גלות וצרה. אבל אנו יכולים להרשות לעצמנו לשמוח ולהזמין את הרעבים שישמחו עמנו, כי מובטחים אנו ע"י היציאה ממצרים שאמנם השתא הכא - אבל בשנה הבאה בארעא דישראל. (ע"פ "מעשה ניסים"). והלואי!

נותר לנו לענות על עוד שאלה שהיא שתיים: מדוע נאמרת הפסקה בארמית, ומדוע המשפט האחרון חוזר ללשון הקודש?
1. הארמית היתה לשונם של בני הגולה ומובנת לנשים ולתינוקות, בקשו לשמחם ולפחות את התחלת ההגדה לומר בלשון המובנת להם.

משום כך "לשנה הבאה בני חורין" - לא היה מקום לאמרו בארמית, שכך מתפללים ומבקשים בלשון הקודש אפילו בני הגולה. סיבה נוספת לכך שמשפט זה בלשון הקודש - כדי שלא יבינוהו הגויים ויאמרו: דעתם של היהודים לצאת ממנו ולמרוד בנו. 2. כידוע, המלאכים אינם מבינים לשון ארמית,

ואנו מעונינים שלא יבינו את דברינו, שמא יקטרגו עלינו שאין אנו כדאים להגאל. עוד מובא בספר הפרדס לרש"י, שאנו מעונינים שהמזיקים לא יבינו - כי אז יענו לקריאה: כל דכפין ייתי וייכול ויתקבצו אלינו.

אבל את הבקשה בסיום, שאנו מבקשים שישחררנו מעבדות לחרות- אנו מעונינים שיבינו מלאכי השרת, ואף הם יצטרפו לבקשתנו. והלואי שנענה במהרה!

לאחר שעסקנו בפרושי השונים של "הא לחמא עניא" על פי הפשט, נוכל גם לעיין בדרשות ולימודים שונים שדרשו גדולי ישראל:

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים

בלילה זה מתעוררת הישועה שהיתה אז, בעת מצרים ועל כן אנו זוכים ל"לחם שעונים עליו דברים הרבה" - שהקב"ה עונה וממלא את הבקשות שמבקשים ממנו.

הן בפרנסה- כל דכפין ייתי ויכול

והן בשאר הדברים שאנו צריכים - כל דכפין ייתי ויפסח, ועיקר בקשתנו שהקב"ה יחוס עלינו ויגאלנו ונזכה לאכול קרבן פסח. הזכות המיוחדת ללילה הזה, שהקב"ה עונה לבקשותינו, גורמת לנו להיות בטוחים שאמנם-

השתא עבדי - ליצר הרע,

אבל לשנה הבאה נזכה כבר להשתחרר ממנו, ו-

לשנה הבאה בני חורין - מן היצר.

(האדמו"ר רבי יהושע מבעלזא)

הא לחמא עניא - מרמז על אמונה פשוטה, בלי טעם, הבנה והשגות.

די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים - שבזכות האמונה נגאלו ישראל ממצרים.

כל דכפין - הרעב להשגת קרבת אלוקות יתחיל במידה זו, שהיא הבסיס לכל, ועל ידה

ייתי ויפסח - יגיע לכל המדרגות של חג הפסח.

השתא הכא, השתא עבדי - גם בגלות אמונה זו היא מקור חיותנו, וגם

בארעא דישראל, בני חורין - נחזור ונחזיק באמונה פשוטה, שהיא גם גבוהה מכל הדרגות כמאמר הבעל שם טוב זיע"א "אחרי

(עפ"י נתיבות שלום)

כל המדרגות, אני מחזיק באמונה פשוטה"

(ע"פ הגדת "הסדר הערוך" והגדות נוספות)